

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Zahraniční politika USA vůči Rusku za George W. Bushe

Karel Šmíd

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Chtěl bych poděkovat panu PhDr. Pavlu Hlaváčkovi, Ph.D, za odborné vedení mé bakalářské práce, za užitečné rady, za čas, který mi po celou dobu psaní práce věnoval, a především za trpělivost, s jakou mi pomáhal tuto práci vytvořit.

Obsah

Úvod.....	6
1. Nástin vzájemných vztahů před Bushem (+ Wolfowitzova dok.).....	9
1.1 Válka s terorismem.....	10
2. První prezidentské období.....	11
2.1 Období kolem 11. září 2001.....	12
2.2. Bushova doktrína a ruská reakce v podobě Ivanovovy doktríny.....	13
2.2.1 Regime change policy.....	15
2.2.2 Tři klíčové Bushovy projevy v roce 2002.....	16
2.3 Operace Trvalá svoboda a válka v Afghánistánu.....	17
2.4 Národní bezpečnostní strategie 2002 USA.....	18
2.5 Národní strategie boje proti šíření zbraní hromadného ničení USA.....	19
2.6 Operace Irácká svoboda a válka v Iráku.....	20
2.7 Rozmístění ozbrojených sil USA ve světě 2003 (Global Posture Review).....	22
2.8 Teroristické útoky v Moskvě 2002 a Beslan 2004.....	23
2.9 Rekapitulace prvního prezidentského období George W. Bushe.....	25
3. Druhé prezidentské období.....	26
3.1 Válečné období.....	27
3.2 Národní bezpečnostní strategie 2006.....	29
3.3 Národní obranná strategie 2008.....	30
3.4 Vyhodnocení druhého prezidentského období.....	33
3.5 Události ovlivňující vzájemné vztahy, které nespádají pod válku s terorismem USA.....	34
Závěr.....	36
Literatura a použité zdroje.....	38
Resumé.....	41

Použité zkratky:

AMB.....	Anti-balistické rakety
KGB.....	Výbor státní bezpečnosti Sovětského svazu
KLDR.....	Korejská lidově demokratická republika
NATO.....	Severoatlantická aliance
NGO.....	Nevládní organizace
NDS 2008.....	Národní obranná strategie 2008
NSS 2002.....	Národní bezpečností strategie 2002
NSS 2006.....	Národní bezpečností strategie 2006
OIF 2003.....	Operace Irácká svoboda
OSN.....	Organizace spojených národů
RB OSN.....	Rada bezpečnosti OSN
RF.....	Ruská federace
SSSR.....	Sovětský svaz
USA.....	Spojené státy americké
ZHN.....	Zbraně hromadného ničení

Úvod

Téma práce je zahraniční politika USA za George W. Bushe vůči Rusku. Protože toto téma je příliš obsáhlé, zaměřím se na určitý kontext, dle kterého budu tuto zahraniční politiku zkoumat. V této práci se tedy zaměřím na zahraniční politiku USA vůči Rusku v kontextu války s terorismem, který hrál v daném období prim v zahraniční politice USA. Hlavním cílem práce bude sepsat jednotlivé události a popsat, jak tyto události ovlivnily vztah USA s Ruskou federací. K tomuto cíli se pokusím dospět tak, že sepiši hlavní dokumenty, které udávaly směr zahraniční politiky USA, a také hlavní události (jako například válka v Iráku), jež měly dopad na vzájemný vztah. Vývoj vztahů bude krátce zhodnocen průběžně v textu, poté podrobněji na konci každého prezidentského období prezidenta George W. Bushe. Tato práce by měla poskytnout odpovědi na otázky: Jak se měnila zahraniční politika a vzájemný vztah USA a Ruska od počátku prvního volebního období George W. Bushe v roce 2001 až po rok 2009? Jaké události hrály prim ve vývoji americké zahraniční politiky v daném období? Hlavní otázkou, kterou chci v této práci zodpovědět, je důvod zhoršení vzájemných vztahů.

Bush se zpočátku snažil o vylepšení vztahu s Ruskem, to se mu však nepodařilo. V této práci vymezím nejdůležitější události, které ovlivnily vývoj americko-ruských vztahů, ať už kladně, či záporně. U dané události vždy sepiši nejdůležitější informace o události, dále se ke každé události pokusím vypsát názory americké i ruské administrativy. Hlavní událostí, kterou nikdo neočekával, byly útoky z 11. září 2001. Tyto útoky donutily Spojené státy změnit zahraniční politiku. Hlavním tématem vybraného období se stala válka s terorismem, na kterou se v této práci soustředí. Jak již bylo zmíněno výše, tato bakalářská práce se zaměřuje na postupný vývoj vztahů mezi USA a Ruskem v době prezidenta George W. Bushe. Ačkoli se ve své práci zaměřím pouze na válku s terorismem, je nutné zde v úvodu práce informovat i o událostech, které se netýkají války s terorismem, ale byly důležité pro vzájemný vztah vybraných velmocí. Na tyto události se zaměřím v podkapitole 3.5 s názvem Události ovlivňující vzájemné vztahy, které nespádají pod válku s terorismem USA. Bushova vláda trvala osm let, od roku 2001 do roku 2009. Těchto osm let rozdělujeme na dvě Bushova volební období. V té době byl Bushovým oponentem ruský prezident Vladimír Putin, který je hlavou Ruské federace i v současné době. V roce 2008

Putina na pozici prezidenta RF nahradil Dmitrij Medvěděv. Celé období bylo na mezinárodní politické úrovni ovlivněno mnoha válkami. Války byly vyhlášeny Spojenými státy jako reakce na teroristický útok nebo na možnou budoucí teroristickou hrozbu. Zpočátku se zdálo, že vývoj americko-ruských vztahů je na dobré cestě. Napomohla tomu například solidární reakce Ruska na teroristické útoky z 11. září, dále ke zlepšování vztahů pomáhal ruský souhlas s přítomností americké armády ve středoasijském regionu. Ještě bych chtěl zdůraznit relativně malý protest ruské vlády proti Bushovu odstoupení od smlouvy o antibalistických střelách a také podpis Moskevské smlouvy o omezení jaderných zbraní v roce 2002. Tyto situace naznačují, že vývoj vzájemných vztahů dvou gigantů skutečně směřoval ke zlepšení.

Ačkoli Bush ve svých předvolebních plánech hovořil o snaze o vylepšení vzájemných vztahů se světovými mocnostmi, již rok 2003 ukázal, že vylepšení vztahů s Ruskem nebude tak jednoduché, jak si americký prezident plánoval. Hlavním faktorem tohoto úpadku byl vstup USA do války v Iráku, do které vstoupily i přes velký nesouhlas z ruské strany. Toto jednání z ruského pohledu znamenalo znevážení Rady bezpečnosti OSN, jelikož USA nedbaly na ruské právo veta. Zhoršování vztahů probíhalo i v roce 2004, kdy došlo k rozšíření NATO na území bývalého Sovětského svazu. Ruský pohled na tuto událost byl takový, že USA se snaží proniknout do sféry přirozeného ruského vlivu. V letech 2005 a 2006 se o zhoršování vztahů přičinili především Rusové. Nejprve když Vladimír Putin označil za největší geopolitickou katastrofu v historii rozpad Sovětského svazu (Eichler- Tichý 2013: 77-81). Vývoji společných vztahů také nijak nepomohl následný první ruský spor s Ukrajinou o dodávkách plynu. Obavy o to, kam Rusko směřuje, začaly být ze strany USA vážné po vraždách novinářky Politkovské nebo přeběhlého agenta KGB Litviněnka.

V dalším roce, tedy v roce 2007, se o zhoršení vztahů postarala naopak americká strana, a to představením projektu Národní protiraketové obrany, v jehož rámci chtěla části protiraketové obrany rozmístit v Polsku a České republice. Tento projekt pro Rusko představoval velký problém, na který reagovalo pozastavením platnosti Smlouvy o konvenčních zbraních v Evropě. Další vyostření vztahů přišlo, když Ukrajina a Gruzie

žádaly o vstup do NATO a také když v tom samém roce USA uznaly nezávislost Kosova. Další zhoršení představoval srpnový vstup Ruska do války s Gruzii a s tím související vyhlášená nezávislost Abcházie a Jižní Osetie a jejich uznání Ruskem, které se odvolávalo na takzvaný kosovský precedens.

Ačkoli se George W. Bush snažil o vylepšení vztahů s Ruskem, nebyl v tomto ohledu úspěšný. Přes počáteční snahy nebyly americko-ruské vztahy na konci druhého volebního období George W. Bushe vůbec v dobrém stavu. Obě strany však viděly problém v té druhé ze stran. Američané tvrdí, že zhoršení je důsledkem upadající demokracie v Rusku, a dále tvrdí, že Rusko působí v zahraniční politice agresivně. Naopak ruské straně vadí unilateralismus ze strany USA a také tvrdí, že USA v mnoha případech přehlížejí zájmy Ruska. Neúspěch ve zlepšování vzájemných vztahů byl zaviněn tím, že Bush byl některými okolnostmi donucen změnit svoji zahraniční politiku. Postupně Rusko přestalo být jednou z amerických priorit, což u Ruska vzbudilo pocit ignorace ze strany USA. V druhém prezidentském období George W. Bushe se on sám i členové jeho administrativy stále častěji vyjadřovali kriticky k demokracii v Rusku, což se ruským představitelům jevílo jako podkopávání jejich legitimacy. Rusku nejvíce vadila americká expanze do oblastí bývalého sovětského bloku, jež způsobila, že Severoatlantická aliance přímo sousedí s Ruskem. Zvyšování amerických vojenských posádek v jihovýchodní Evropě a Střední Asii ke zlepšení vzájemných vztahů také nepomohlo.

1. Nástin vzájemných americko-ruských vztahů před Bushem (+ Wolfowitzova dok.)

Hlavní událostí z pohledu americko-ruských vztahů, která se stala několik let před zvolením George W. Bushe americkým prezidentem, bylo ukončení studené války. Následně nastává situace, kdy se mezinárodní systém přetváří v bipolární, v čele s USA. Prvním prezidentem po skončení studené války se tak stal otec prezidenta George W. Bushe, na jehož prezidentské období se tahle práce zaměřuje. George H. Bush stejně jako jeho syn provedl intervenci do Iráku. Na rozdíl od svého syna však měl podporu Rady bezpečnosti OSN. Muž, který byl prezidentem mezi synem a otcem Bushovými, byl Bill Clinton, který se oproti oběma Bushům nesoustředil na militarismus¹, ale primárně na ekonomické a obchodní nástroje USA. I tak však Clintonovým hlavním cílem bylo udržení pozice USA jako jediné supervelmoci (Eichler- Tichý 2013: 238). I když dbal na multilateralismus², přistoupil na operaci Spojenecká síla 1999, která neměla zmocnění užít všechny nezbytné prostředky, jelikož proti bylo Rusko a také Čínská lidová republika (Eichler- Tichý 2013: 239).

Wolfowitzova doktrína je pojmenovaná podle Paula Wolfowitze. Vychází z dokumentu Obranného plánování a vedení 1994-1999 (Eichler 2010b: 54-55). Je často označována za kontroverzní a imperialistickou. Její vliv můžeme vidět u zahraniční politiky Bushe staršího i mladšího. Vyznačuje se militarismem a unilateralismem³ a má za cíl udržení USA jako jediné supervelmoci světa (Eichler- Tichý 2013: 236). Dále zdůrazňuje důležitost podpory demokracie v zemích, které vznikly po rozpadu Sovětského svazu a mají vůči Rusku jistou nenávist (Eichler- Tichý 2013: 236) . Doslova se v dokumentu píše, že USA nesmí dopustit nástup nového rivala, ať na teritoriu bývalého SSSR, nebo jinde (Presidency 2001). Dále se píše, že hlavním cílem zahraniční politiky musí být vytvoření globální mocnosti. Doktrína ospravedlňuje dominanci USA ve všech regionech světa a odpovídá ideologii, podle které jsou USA nepostradatelnou a výjimečnou zemí oprávněnou ke světové hegemonii a jedinými, kdo stojí USA v cestě za dosažením cíle stát

¹ V zahraniční politice znamená tendenci k násilnému řešení sporů, případně i expanzivní a dobovačnou politiku.

² Je zahraniční politika vedená za podpory více subjektů.

³ Je zahraniční politika vedená bez podpory jakéhokoliv subjektu.

se jediným hegemonem, je Rusko a Čína.

1.1 Válka s terorismem

Jelikož se tato práce zaměřuje na vztah USA a Ruska za prezidentského období George W. Bushe v kontextu války s terorismem, je nezbytné vysvětlit alespoň základ toho, co je to válka s terorismem, protože z událostí, které spadají pod toto označení, následně vychází celá tato bakalářská práce. Tento pojem byl poprvé využit po 11. září 2001 po dlouhodobě plánovaných útocích (Clarke 2005:215). Označuje globální válku proti terorismu, kterou prosazovala Bushova administrativa. Z války s terorismem vytvořili politiku, která v zahraniční politice USA v daném období převažovala. Tento termín označuje akce vojenské, politické, právní a náboženské, které započala americká vláda jako odpověď na 11. září (Clarke 2004: 11). Nejedná se o jednu konkrétní válku, ale o koncepci dlouhodobé bezpečnostní strategie USA. Hlavními cíli války proti terorismu je čelit teroristickým hrozbám, zabránit teroristům v jejich činech a potlačit vliv teroristických organizací (Eichler- Jakl 2011: 31-34). Prvním projevem této války byla operace Trvalá svoboda a válka v Afghánistánu a následná intervence do Iráku v rámci operace Irácká svoboda (Feith 2009: 11). Americké pojetí války s terorismem klade důraz na vojenské nástroje a metody boje, díky nimž lze rychle a účinně ničit armády diktátorských států a následně pak tyto režimy svrhávat. Obecně pak můžeme globální válku proti terorismu chápat jako boj proti terorismu, který představuje dlouhodobé působení, při kterém se v největším možném rozsahu používají nevojenské prostředky a nástroje, zejména politické, diplomatické a ekonomické (Waisová 2009: 150). V tomto boji jsou využívány zpravodajské služby, které vzájemně kooperují (Řehák- Foltin- Stojar 2008: 88). Hlavní důraz je pak kladen především na preventivní působení, na odstraňování těch negativních jevů, kterými teroristé zdůvodňují své útoky. Vojenské útoky nejsou zcela vyloučeny, ale měly by představovat krajní řešení (Eichler 2006: 179). V rámci boje s terorismem vznikl protiteroristický zákon, který byl přijat například ve Velké Británii a ve Spojených státech (Řehák- Foltin- Stojar 2008: 88). Nově se objevuje jakási kybreválka, proti které musejí státy bojovat (Waisová 2009: 147).

2. První prezidentské období

Je nutno říci, že již několik let před zvolením George W. Bushe prezidentem se ke slovu dostával proud neokonzervatistů, který volal po obnovení reganovské hard line policy (Hoder 2009: 38). Tento politický směr důrazně kritizoval politický odkaz R. Nixona, G. Forda a H. Kissingera. Neokonzervatisté⁴ zpochybňovali politiku zadržování vůči Iráku. K tomu se již v roce 1996 vyjádřil negativně D. Cheney, který poukazyval na klady svržení Husseinova režimu (Hoder 2009: 38). Po útocích z 11. září se v USA spojily dva proudy, a to špičky neokonzervativního myšlení s republikánskými politiky, konkrétně se jednalo například o viceprezidenta D. Cheneyho, ministra obrany D. Rumsfelda a náměstka ministra obrany P. Wolfowitz. Hlavním rozhodovacím orgánem v této době byla Federální rada pro národní bezpečnost. Hlavními osobnostmi v této radě se stali G. W. Bush, D. Cheney, C. Powell, D. Rumsfeld, C. Rise, J. Negroponte, P. Wolfowitz (Hoder 2009: 38).

Svou předvolební kampaň George Walker Bush postavil na plánu, podle kterého se chtěl věnovat pouze vnitrostátní politice a snížit angažovanost USA v zahraničí. Opakovaně prohlašoval, že je proti zahraničním národně budovatelským pokusům (Hoder 2009: 26). To vše bylo v souladu s tradicemi Republikánské strany, za kterou Bush kandidoval. Dále Bushův tým v předvolebních bojích kritizoval Clintonovu doktrínu vůči velmocím jako Čína a Rusko a kritizován byl i jeho postoj k takzvaným darebáckým státům (Hoder 2009: 26). Bushova administrativa měla být umírněně internacionalistická, s prvky realistického přístupu, ale zároveň s tradiční idealistickou rétorikou zavazující USA k šíření demokracie. Bush se skutečně v předvolebním programu zahraniční politice příliš nevěnoval a prvním bodem jeho chudého programu pro zahraniční politiku byl rozvoj systému národní raketové obrany, dále reforma armády a prosazování volného trhu skrze mezinárodní obchodní vztahy (Hoder 2009: 26). Ve své kampani George W. Bush opakovaně kritizoval administrativu Billa Clintona a svého protikandidáta Ala Gora za to, že používají americkou armádu jako nástroj k budování a posilování institucí slabých či hroučících se států na Balkáně, Haiti či Somálsku (Kozák a kol. 2009: 114). V prezidentské debatě v říjnu 2000 Bush prohlásil: „Nemyslím, že by naši vojáci měli být používáni k tomu, co někteří nazývají

⁴ Neokonzervatismus je politický směr, který se prosadil v USA a v Republikánské straně v posledních zhruba 20 - 30 letech jako reakce na levicový radikalismus šedesátých let. Samotné označení neokonzervativci pochází od jejich ideových oponentů. Autorem termínu je americký socialistický politik Michael Harrington

budováním států. Myslím, že naše armáda by měla bojovat a vyhrávat války. Naše jednotky by měly být vysílány za účelem svržení diktátorů pouze je-li to v souladu s našimi zájmy“ (Kozák a kol. 2009: 114). Bush se téměř vůbec nevyjadřoval k tématu Blízkého východu a nepředstavil žádný koncept koherentní politiky vůči tomuto území. Z předvolebních projevů a plánů je skutečně vidět, že se chtěl soustředit na domácí politiku (Kozák a kol. 2009: 115).

2.1. Období kolem 11. září 2001

Blízký východ byl již delší dobu pro USA zajímavým místem pro upevňování jeho vlivu. Bushova administrativa se rozhodla pokračovat v zahraniční politice nastolené již Clintonovou administrativou. Jediným problémem vůči politice uplatňované na Blízkém východě byla otázka Iráku. Již od roku 1998 USA požadovaly změnu v Saddámově režimu, která ovšem nenastala (Eichler- Tichý 2013: 68-70). Rozdíl byl v tom, že nová Bushova administrativa brala tento problém skutečně vážně, na rozdíl od té předchozí, demokratické. Otázka Iráku byla projednávána na setkání Národní bezpečnostní rady v lednu 2001, ale až do 11. září nebylo učiněno žádné rozhodnutí (Eichler- Tichý 2013: 68-72). I přes to, že nebyla učiněna žádná rozhodnutí, prezidentovi poradci se shodovali na tom, že přístup USA k Blízkému východu musí projít určitými změnami (Clarke 2004: 246). Útoky z 11. září tedy představovaly spíše příležitost, jak prosadit tyto změny, než aby byly prvními impulsy ke změně. V reakci na teroristické útoky z 11. září vznikla takzvaná Bushova doktrína, využívaná následně v boji s terorismem (Eichler- Tichý 2013: 68-69). Bushovu doktrínu lze definovat jako strategii spojující boj proti šíření zbraní hromadného ničení a terorismu. Zahrnuje možnost preventivních úderů, změny režimů a šíření demokracie. Nejčastěji je spojována s prvním funkčním obdobím a dokumentem Národních bezpečnostních strategií z roku 2002. Bushova doktrína musela být uzpůsobena tak, aby nijak neovlivnila zachování unipolárního světa s USA v čele. Tento cíl byl Bushem připomínán již od jeho inauguračního projevu. Hlavním motivem ke vzniku dokumentu Národní bezpečnostní strategie USA i dalších dokumentů a proslovů byla snaha zdůraznit jedinečnou příležitost udržení a upevnění pozice USA jako jediné světové velmoci (Eichler- Tichý 2013: 73-75). Takovéto projevy o jedinečnosti a síle USA ovšem v Rusku postupně vyvolávaly obavy.

Vladimír Putin již od svého zvolení prezidentem Ruské federace tvrdil, že v současném systému mezinárodních vztahů hrozí nebezpečí spíše ze strany teroristických organizací, než že by hrozily válečné konflikty mezi státy (Kozák a kol. 2009: 178). Putin také tvrdil, že v současné době žádný stát nepůjde proti Ruské federaci, ale měl strach z možných teroristických útoků a také z možnosti vypuknutí lokálních konfliktů u ruských hranic (Kozák a kol. 2009: 178). Fakt, že se NATO rozšiřovalo stále blíž a blíž k ruské hranici, vyvolával z ruské strany obavu z možného narušení bezpečnosti. Rusko se dlouhodobě označovalo jako země bojující proti terorismu. Jako boj s terorismem označovalo i intervenci do Čečenska z roku 1999 (Eichler 2006: 214). Bush využil útoků z 11. září k intervenci do Afghánistánu, kde měla být sídla teroristické organizace Al-Káida, která se hlásila k útokům. Ruský prezident Putin hodlal využít útoků k posílení domácího a mezinárodního postavení a ospravedlnění své koncepce bezpečnostních hrozeb (Eichler 2006: 214). Také však útoků využil k přebudování americko-ruských vztahů a prosazení své nové vize národních zájmů Ruské federace (Feith 2009: 45). V rámci domácí politiky byl jako reakce na útoky z 11. září vytvořen nový zákon s názvem Patriotic act (Chossudovsky 2005: 9). Tento zákon byl následně velmi kritizován za odebírání svobod občanům.

2.2 Bushova doktrína a ruská reakce v podobě Ivanovovy doktríny

Zhruba půl roku po teroristických útocích z 11. září 2001 se v mediích v USA začíná objevovat pojem Bushova doktrína. Základním rysem této doktríny bylo odhodlání prosazovat vlastní představy o mezinárodním uspořádání bez ohledu na názory jiných států nebo mezinárodních organizací a v rámci prosazování těchto zájmů byli ochotni využívat jakékoliv prostředky, i ty vojenské (Mařík a kol 2011: 33-38). Hlavními pilíři této doktríny byly důraz na vnitropolitické uspořádání států dnešního světa, což v praxi znamenalo, že jakýkoliv diktátorský nebo nekooperativní režim mohl být označen jako hrozba pro USA (Mařík a kol 2011: 33-38). V důsledku toho mohl být svržen a nahrazen jiným a následně mohla být daná země po určitou dobu vojensky okupována. Dalším z pilířů bylo odhodlání prosazovat důraznou politiku vedení preemptivních válek, dále unilateralismus, všeobecně

opovrhující přístup k mezinárodním pravidlům, smlouvám a bezpečnostním partnerstvím (Mařík a kol 2011: 33-38). V neposlední řadě Bushova doktrína kladla velký důraz na zachování stávajícího stavu v mezinárodním systému, kdy jsou USA jediným hegemonem⁵ v systému. Shrneme-li v krátkosti Bushovu doktrínu, jedná se o zahraniční politiku, v rámci níž se USA neohlíží na ostatní aktéry mezinárodního systému a využívají veškeré prostředky k tomu, aby dosáhly splnění vlastních zájmů. Cílem je šíření demokracie a svobody a nástrojem je užívání vojenské síly (Presidency 2001). Doktrína je kritizována za zveličování bezpečnostních hrozeb, militarismus, výrazný unilateralismus a snahu zcela změnit islámský svět na Blízkém východě (Eichler 2006: 242).

V reakci na globální válku s terorismem a také na Bushovu doktrínu uveřejnil ruský ministr obrany Ivanov 2. 10. 2003 dokument doktrinálního a vojensko-taktického charakteru s názvem Prioritní úlohy rozvoje ozbrojených sil Ruské federace (Eichler- Tichý 2013: 165-166). Tento dokument potvrdil sílicí vliv stoupců silového řešení konfliktů v bezpečnostní politice. Dokument se začal označovat také jako Ivanovova doktrína a bývá považován za Bílou knihu obrany Ruské federace. Dokument obsahuje velice různé postoje k západu. Na jedné straně zdůrazňuje nutnost vylepšit vztah s NATO, na straně druhé varuje, že pokud se NATO bude chovat jako vojenská aliance s ofenzivní doktrínou, mohou ve vojenském plánování Ruska nastat zásadní změny (Eichler- Tichý 2013: 165-166). Dále byl přisuzován velký význam ozbrojeným silám při zajišťování ruských zájmů a ochraně občanů a vyhrazoval se vůči použití preemptivních zásahů po vzoru USA. Mezi hlavní vnější hrozby bylo zahrnuto rozmístění cizích vojsk na území nových členů NATO, snížení role RB OSN, demonstrace vojenské síly v blízkosti hranic RF a rozšíření NATO východním směrem. V kontextu vojenské strategie NATO bylo jako základní nástroj při zajištění bezpečnosti státu zdůrazněno zachování strategického jaderného zastrašování a význam moderních ozbrojených sil (Eichler- Tichý 2013: 165-166).

Otázka modernizace ozbrojených sil byla jedním z prioritních témat po teroristických útocích v Moskvě 2002 a Beslanu 2004. Nakonec však k revizi dokumentů, které měly reflektovat zapojení ozbrojených složek v boji proti terorismu,

⁵Hegemonie je takové uspořádání sil skupin, kdy jedna vládne (ať už přímo či nepřímo) ostatním bez potřeby použití hrubé síly.

ani k reformě armády nedošlo (Eichler- Tichý 2013: 191-193). Tento neúspěch můžeme vysvětlit jako nedostatek zájmu ze strany Vladimira Putina. Dalším problémem byl neúspěch při vytvoření plánu, jak by měla modernizace probíhat. Spor byl o to, zda má být malá profesionální armáda, nebo zda se má pokračovat při vytváření velkých konvenčních sil. Bushova doktrína měla za následek zhoršení vztahu Západu s Ruskou federací, která byla ochotna spolupracovat (Eichler- Tichý 2013: 191-193). Tento fakt zdůraznil dokument s názvem Přehled zahraniční politiky Ruské federace z roku 2007, který ukázal překážky bránící ve spolupráci Ruska se Západem (Eichler- Tichý 2013: 172-173). Jako dva hlavní problémy, které vedly ke zhoršení vzájemných vztahů, ruská strana označila spor o nezávislosti Kosova a rozhodnutí Spojených států o vybudování protiraketové obrany ve střední Evropě.

2.2.1 Regime change policy

Významnou roli ve vypracování americké odpovědi na 11. září sehráli nejvyšší činitelé amerického ministerstva obrany. Téměř ihned vznikly dvě pracovní skupiny podřízené náměstkovi ministra obrany Douglasi Feithovi (Mařík a kol 2011: 34). První z nich, Skupina pro boj proti terorismu, měla za úkol hledat důkaz o spojení mezi Irákem a Al-Káidou (Eichler 2010a: 55). Druhá skupina s názvem Skupina pro speciální plánování byla pověřena shromažďováním všech údajů, které by mohly být využity ke zdůvodnění války v Iráku (Mařík a kol 2011: 34). Postupně vlivem událostí a skutečností, že George W. Bush nechtěl do izraelsko-palestinského konfliktu investovat tolik jako jeho předchůdci, se hlavním cílem zahraniční politiky USA na Blízkém východě stal boj s terorismem (Eichler 2006: 209). Hlavní strategií byl tvrdší přístup USA k zemím sponzorujícím terorismus nebo těm, které produkují zbraně hromadného ničení. Tyto země byly označeny jako země proliferátorské a byly rozděleny do dvou skupin (Eichler- Tichý 2013: 69). V první skupině jsou země, které pro USA nepředstavují hrozbu. Sem patří například Izrael, Indie nebo Pákistán (Eichler 2010b: 57). Do druhé skupiny patří země, která také vyvíjejí jaderné zbraně, ale jsou hrozbou pro USA - Írán, Irák a KLR. Tato druhá skupina dostala následně název nepřátelští proliferátoři (Eichler 2010b: 57). Regime change policy se stala terčem

útoků kvůli sklonu k nadsazování hrozeb národní bezpečnosti a důrazu na vysoký stupeň obranné připravenosti (Eichler- Tichý 2013: 69).

2.2.2 Tři klíčové Bushovy projevy z roku 2002

Prvním z těchto tří projevů bylo *Poselství o stavu unie* přednesené v lednu 2002. Zde byly vyjádřeny obavy z toho, že USA byly vystaveny nebezpečí, které mělo představovat deseti tisíce vycvičených teroristů, připravujících další zákeřné a zničující údery na USA (Eichler- Tichý 2013: 70-71; The White House 2002a). V tomto období se poprvé objevuje unilateralismus, který se z výjimky stane pravidlem v zahraniční politice USA (Hlaváček 2010: 186). Dalším významným projevem, kde se projevil hlavní analytické kategorie amerických konzervativců, byl Bushův projev v létě 2002 na vojenské akademii ve West Point. Jeho námětem už bylo nejen hodnocení bezpečnostních hrozeb, ale také nástin dalšího postupu USA (Eichler- Tichý 2013: 70-71; The White House 2002c). Bush položil hlavní důraz na příležitost i povinnost budovat celosvětový mír založený na lidské svobodě (Eichler- Tichý 2013: 70-71). Třetím prolovem v řadě Bushových klíčových projevů byl ten v Cincinnati, jež pronesl 8. 10. 2002 (The White House 2002b). Zde zdůraznil základní argumenty: Irák a Al-Káida mají společného nepřítele, kterým jsou USA, Saddám Husajn se nepokrytě radoval z teroristických útoků na USA, během uplynulých let se mezi oběma stranami uskutečnilo několik setkání na vysoké úrovni, Irák poskytl teroristům odborný vojenský a záškodnický výcvik (Eichler- Tichý 2013: 70-71; The White House 2002b). Také se vrátil k otázce důkazů a vyhlásil: „Tváří v tvář evidentní hrozbě nemůžeme čekat na konečný důkaz, kouřící zbraň, protože by to mohlo mít podobu jaderného hříbu“ (Eichler- Tichý 2013: 70-71). Bush hodnotil iráckou hrozbu tak, že byl přesvědčen, že se USA staly terčem útoku proto, že představují hodnoty, myšlenky a životní styl vyvolávající nenávist radikálních islamistů (The White House 2002b). Toto přesvědčení vyústilo v rozhodnutí měnit svět dle vlastních představ, kde souhrnným výsledkem vyhodnocování hrozby globálního terorismu se stala výše zmíněná Regime Change Policy.

2.3 Operace trvalá svoboda a válka v Afghánistánu

Po 11. září byl identifikován jako agresor Usáma bin Ladin a spolu s ním Tálibán, který mu poskytoval útočiště a odmítl ho vydat (Eichler- Jakl 2011:31-35). V reakci na to 7. října 2001 USA a Velká Británie zahajují operaci Trvalá svoboda, jež vznikla v rámci výše zmíněné Regime change policy (Mařík a kol 2011: 36). Letecky byly bombardovány výcvikové tábory a základny Al-Káidy a Tálibánu. Poté se připojily i pozemní jednotky. Ruskou reakci na 11. září můžeme sledovat již několik měsíců před operací Trvalá svoboda, téměř ihned po teroristických útocích z 11. září 2001. Navíc prvním prezidentem, který Bushovi volal, byl Vladimir Putin. Ihned nabízel nejen sympatie, ale také zdůraznil, že Rusko bude plně stát spolu s USA v boji proti globálnímu terorismu. Řada ruských vojenských poradců požadovala výměnou za ruskou podporu dohodu, že se NATO již nebude rozšiřovat směrem k ruské hranici (Eichler- Tichý 2013: 160). Putin však nechtěl klást požadavky na USA a bezprostředně podpořil vytvoření protiteroristické koalice. Sám Putin se k této události vyjádřil ve svém televizním vystoupení ze dne 24.9.2001. Zde odsoudil barbarské útoky na New York a Washington a opakovaně vyzval mezinárodní společenství, aby spojilo úsilí v boji proti globálnímu terorismu (Eichler- Tichý 2013: 160-161). Také definoval konkrétní zapojení Ruska při plánovaných protiteroristických operacích v Afghánistánu. Zapojení Ruska do operací v Afghánistánu mělo pět bodů. Prvním bodem měla být spolupráce mezi zvláštními službami. Ruská federaci byla ochotna poskytovat informace, které má k dispozici o infrastruktuře a umístění teroristů a jejich táborů. Dále bylo Rusko ochotno otevřít svůj vzdušný prostor letadlům, která přepravují humanitární pomoc do oblastí, kde probíhají protiteroristické operace (Eichler- Tichý 2013: 160-161). Třetím bodem byla dohoda Ruska se středoasijskými státy o poskytnutí jejich leteckých základen k vojenským operacím spojenců. Za čtvrté bylo Rusko ochotno účastnit se pátracích nebo záchranných operací. Posledním pátým bodem bylo rozšíření spolupráce s mezinárodně uznávanou vládou v Afghánistánu a Rusko hodlalo také podpořit afghánské ozbrojené síly pomocí dodávek zbraní a vojenského materiálu (Eichler- Tichý 2013: 160-161). Vladimir Putin, i přes výše zmíněnou ochotu, odmítl možnost nasazení ruské armády do vojenských operací na území Afghánistánu. Jako důvod uváděl, že Ústava Ruské federace takovouto intervenci nedovoluje a bylo by potřeba pověření ze strany OSN .

Důvody, které vedly Rusko k podpoře a spolupráci s USA ve válce proti tálibánskému režimu a Al-Káidě v Afghánistánu, byly jednoduché. Ruská federace se po dlouhé době mohla cítit důležitě, byla totiž v situaci, kdy byla ze strany USA a NATO považována za důležitého a rovnocenného spojence. Druhým důvodem bylo Putinovo očekávání zintenzivnění politických vztahů se Spojenými státy. Zároveň věřil, že na oplátku se mu dostane podpory politiky v Čečensku a následně se zlepší pozitivní obraz Ruska v očích západních zemí. Mezi další očekávání z Ruské strany lze zahrnout naději, že podpora USA napomůže ke zlepšení ekonomické pozice, především v souvislosti s plánem na zvýšení prodeje nerostných surovin do nových zemí včetně USA. Rusko za svou podporu také očekávalo příznivé podmínky při svém vstupu do Světové obchodní organizace.

V současné době vojenské operace v Afghánistánu stále probíhají a téměř celá země je válečnou zónou již od 7. října 2001, kdy válka začala operací Trvalá svoboda, jejímž cílem bylo zabití Usámy bin Ládina a členů Al-Káidy. Dále mělo dojít ke zničení islamistického režimu Tálibánu, který podporoval al-Káidu. Z vojenského hlediska byla operace jednoznačným úspěchem, Tálibán byl poražen a jeho bojovníci uprchli do hor. Operace napomohla také změně politického režimu a prezidentem se stal prozápadně orientovaný Karzáím (Eichler 2011: 18). Od prosince 2001 na území Afghánistánu probíhá ještě další mise Mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil, jejímž cílem je stabilizace Afghánistánu a nastolení legitimní vlády nad celým územím. Tato mise je vedena Severoatlantickou aliancí a trvá, stejně jako mise Trvalá svoboda, až do současnosti. Za úspěch je považováno sesazení vlády Tálibánu a za primární neúspěch je považován fakt, že se nepodařilo omezit působení Al-Káidy. Mezi další neúspěchy patří devastace životního prostředí a rozšíření vážných nemocí.

2.4 Národní bezpečnostní strategie 2002 USA

V tomto dokumentu se odráží filozofie Bushovy administrativy v oblasti národní i mezinárodní bezpečnosti. Již v úvodu dokumentu sledujeme, podobně jako v Bushově projevu o stavu unie, důraz na aktivní šíření naděje, demokracie, rozvoje volného trhu

a volného obchodu do všech koutů světa (Mařík a kol 2011: 35). V části, která se věnuje vyhodnocování hrozeb, dokument varuje před dvěma největšími hrozbami (US. Department of state 2002). První je terorismus, který definuje jako politicky motivované násilí proti nevinným. Druhá hrozba vyplývá z přesvědčení, že dnešní svět je nebezpečnější, než byl v době studené války (Mařík a kol 2011: 35; US. Department of state 2002). Toto tvrzení lze vysvětlit tím, že USA nezažily na svém území žádnou bojovou činnost již od občanské války. Z hlediska bezpečnostní a strategické kultury se NSS 2002 vyznačuje dvěma hlavními charakteristickými rysy, a to příklonem k militarismu a k také k unilateralismu (Mařík a kol 2011: 35). V rámci militarismu NSS 2002 zdůrazňuje, že USA nebudou váhat a použijí svou sílu i k preemptivním úderům. Při vymezení vojenské síly NSS 2002 vykazuje dva přístupy. Prvním je odhodlání udržet stávající vojenskou převahu USA. Tím druhým je zaměření na preempci. V situaci, kdy již nelze uplatnit politiku zastrasování, přestoupí USA k preempci a dojde k úderům proti tzv. darebným státům (Mařík a kol 2011: 35). V rámci unilateralismu můžeme zdůraznit, že v žádné z částí NSS 2002 se nepíše nic o úloze OSN ani o mezinárodním právu. Dokument uznává NATO pouze v případě, kdy hájí zájmy USA (US. Department of state 2002).

2.5 Národní strategie proti šíření zbraní hromadného ničení USA

Tento dokument se stal jakousi odpovědí na jev, který USA považují za nejnaléhavější hrozbu na počátku 21. století. Vychází přitom z obavy, že nebezpečné státy nebo organizace by mohly využít ZHN tak, aby sloužily k vyvažování konvenční převahy USA (Eichler- Tichý 2013: 75-77). Tři nově vzniklé jaderné mocnosti, Izrael, Indie a Pákistán, které by mohly být řazeny mezi tzv. poliferátory, takto označovány nejsou, jelikož nezaujmají nepřátelský postoj k USA a nepředstavují tak pro ně hrozbu (Eichler- Tichý 2013: 75-77). Zcela opačně se nahlíželo na Irák, Írán a KLDR, které pro USA hrozbou byly. Boj s těmito poliferátory má stát na třech pilířích. Prvním z nich má být tzv. neproliferační politika, která má fungovat tak, že USA budou diplomaticky odrazovat dodavatelské státy od spolupráce s poliferátory a poliferátory vést k tomu, aby ukončily své jaderné programy. Druhým a nejvýznamnějším pilířem je zákaz šíření ZHN (Eichler- Tichý 2013: 75-77). V

této části můžeme také nalézt tvrzení o tom, že USA budou na jakoukoliv hrozbu či útok na jejich ozbrojené síly nebo spojence reagovat použitím ZHN. Podoba posledního, třetího pilíře by záležela na rozsahu použití ZHN. Tento dokument vznikl v době, kdy Bushova administrativa stupňovala tlak na Saddámův režim a dále na Radu bezpečnosti OSN, po které chtěla svolení k užití všech nezbytných prostředků vůči Iráku (Eichler- Tichý 2013: 75-77). Tento dokument dodal americké administrativě šanci k nasazení vojenských nástrojů, kdykoli to bude nezbytné, čímž se potvrdil sklon Bushovy administrativy k militarismu.

2.6 Operace Irácká svoboda a válka v Iráku

USA vstoupily do této války roku 2003 v rámci vojenské intervence s názvem operace Irácká svoboda. Tato válka je také nazývána druhá irácká válka, jelikož 12 let před touto válka proběhla operace Pouštní bouře 1991, jež byla odpovědí na iráckou invazi do Kuvajtu a na jeho následnou anexi (Eichler- Tichý 2013: 77-81). Zajímavostí je, že obě války proběhly v době, kdy prezidentem USA byl člen rodiny Bushových. První válku vyhlásil George Bush starší, otec George W. Bushe (Frum- Perle 2003). První válka v Iráku měla mandát Rady bezpečnosti OSN, zatímco ta druhá jej postrádala (Mařík a kol 2011: 37). Rozdíl můžeme vidět také v dopadech těchto válek. Zatímco první skončila bez toho, aby následně nastaly jakékoliv problémy, po druhé válce v Iráku se po celém světě strhla lavina teroristických útoků. Druhá válka vyvolala řadu kontroverzí a také velkou krizi uvnitř NATO (Eichler- Tichý 2013: 77-81). Dalším z jejich problémů bylo zatížení americké ekonomiky, kdy na tuto válku bylo spotřebováno několik bilionů dolarů.

Tato válka byla vyústěním teroristických útoků z 11. září 2001 a byla spuštěna na základě politického rozhodnutí americké administrativy. A tak Bush své prezidentství ztotožnil s rolí válečného prezidenta. Kvůli možná až přehnané angažovanosti Bushovy administrativy se ozývaly hlasy, že politici jako Rumsfeld a Wolfowitz vstupují do výhradně vojenských záležitostí, což se nelíbilo vojenským velitelům (Eichler- Tichý 2013: 77-81). Jedním z těchto problémů bylo zamítnutí požadavku generálů na zajištění poválečné

stabilizace a také to, že politici sami rozhodli o tom, kolik sil je třeba a jaké jednotky mají být do války nasazeny. Tento proces označujeme jako převrácený militarismus, kdy politici vojákům vnutí vstup do vojenských operací (Eichler- Tichý 2013: 77-81).

Zatímco USA měly po teroristických útocích z roku 2001 plnou podporu Ruské federace, v souvislosti s unilaterálním postupem vstupu do války v Iráku se ruský postoj a podpora změnila. Vladimir Putin odsoudil novou americkou zahraniční a bezpečnostní politiku, která začala být uplatňována po 11. září, protože demonstrovala vojenskou a politickou nadřazenost USA a vyznačovala se unilateralismem a militarismem (Eichler-Tichý 2013: 77-81). Akce z let předchozích, uskutečněné proti režimu Saddáma Husajna, byly obtížným testem pro zahraniční a bezpečnostní politiku Ruské federace (Eichler- Tichý 2013: 77-81). Putinovi se nelíbilo představení takzvané osy zla prezidentem Bushem. Primárně mu vadilo, že do této osy zla byly zařazeny konkrétní státy.

V roce 2002 se tedy prohlubovaly politické neshody mezi oběma zeměmi a následné rozhodnutí USA o vojenské intervenci do Iráku postavilo Ruskou federaci před komplikované rozhodnutí. Rusko tak začalo vysílat protichůdné signály. Na jednu stranu stupňovalo tlak na Bagdád, aby se irácký režim snažil co nejvíce spolupracovat s představiteli OSN (Eichler- Tichý 2013: 77-81). Zároveň však chtěl Putin zachovat stabilní hospodářské a politické partnerství se Spojenými státy, proto opět vyjádřil podporu spolupráci s USA. Putin toto své rozhodnutí potvrdil na konci ledna 2003 ve svém projevu v Kyjevě. V tomto projevu prohlásil: „Dosáhli jsme skutečně dobré úrovně vzájemných vztahů s USA a vážíme si toho. Způsob, kterým stavíme mezinárodní bezpečnost, je daleko více důležitý než samotný Irák“ (Eichler- Tichý 2013: 162). Na druhou stranu se Rusko připojilo ke koalici států, stavějící se kriticky vůči válce v Iráku. Koalici spolu s Ruskem tvořily země jako Německo a Francie. Tyto země upozorňovaly, že orgánem, který má rozhodovat o použití vojenské síly proti Iráku, je Rada bezpečnosti OSN, a odmítly legitimizovat užití síly vůči Iráku dříve, než budou uveřejněny výsledky zbrojních inspekcí OSN (Eichler- Tichý 2013: 162-165). Sám Putin, stejně jako ostatní představitelé světových velmocí, nevěřil, že se v Iráku nachází zbraně hromadného ničení. USA totiž svou intervenci zdůvodňovaly tím, že se v Iráku mají nacházet zbraně hromadného ničení.

Putinova reakce na intervenci do Iráku v březnu 2003 byla tvrdá. Ruský prezident osobně přišel s výrokem: „Vojenská akce představuje velikou chybu a nemůže být ospravedlněna, neboť jí nebylo potřeba, protože Irák nepředstavoval hrozbu pro sousední státy a další země“ (Eichler- Tichý 2013: 163). Ruský tisk poté informoval, že Rusko je připraveno vyslat své válečné lodě do Perského zálivu, a nevyloučil ani přímý zásah do průběhu vojenských akcí v Iráku (Eichler- Tichý 2013: 163). Pro toto tvrzení můžeme nalézt mnoho důvodů. Prvním z nich je ruská obava z důsledků amerického vítězství v Iráku. Rusové se obávali, že dojde k dalšímu zvyšování politické a vojenské moci USA ve světě. Dále se Rusku nelíbilo zasahování USA do ruské sféry vlivu ve Střední Asii, kde USA stupňovaly bezpečnostní spolupráci. Druhým důvodem byla ruská obava ze ztráty politického vlivu v důsledku unilaterální politiky USA, která byla v rozporu s ruským konceptem multipolárního⁶ uspořádání světa. Třetím důvodem je skutečnost, že se Rusko snažilo přenést řešení situace na půdu Rady bezpečnosti OSN, protože zde má právo veta. Intervenci bez svolení Rady bezpečnosti Rusko vnímalo jako snahu o oslabení své pozice v mezinárodní politice. Posledním důvodem bylo, že Rusko mělo v Iráku své vlastní ekonomické a energetické zájmy. Jeden z nich byl ten, že ruské soukromé společnosti měly získat lukrativní kontrakty na těžbu irácké ropy. Ruská administrativa se také obávala, že vojenská intervence v Iráku sníží ceny ropy, na jejímž prodeji je ruská ekonomika silně závislá (Eichler- Tichý 2013: 162-165).

2.7 Rozmístění ozbrojených sil USA ve světě 2003 (Global Posture Review)

Tento významný dokument, spadající pod tzv. Bushovu doktrínu, vznikl v reakci na vojenský úspěch OIF 2003. Hlavním cílem dokumentu byla rekonfigurace americké vojenské síly ve světě. GPR 2003 určila, že se bude snižovat počet amerických vojenských základen v zahraničí, na druhou stranu se ale bude zvyšovat schopnost amerických jednotek k rychlému nasazení kdekoli na světě (Eichler- Tichý 2013:83-84). Strategickým záměrem tak byla plná připravenost k obraně území USA a schopnost zasáhnout ve kterémkoliv ze

⁶ V mezinárodním systému je více center moci.

čtyř kritických regionů. Mezi tyto kritické regiony spadá severovýchodní Asie, Evropa, Střední východ a východní Asie (Eichler- Tichý 2013:83-84). Cílem tak bylo dokázat čelit dvěma agresorům najednou kdekoliv a dosáhnout rozhodujícího vítězství včetně změny režimu a následné vojenské okupace. Hlavní vojenská úloha připadá na letectvo. Dále dokument stanovuje postupy pro pozemní vojsko i vojenské námořnictvo (Eichler- Tichý 2013:83-84). Díky této jasně dané taktice vedení bojů se USA podařilo svrhnout dva nepřátelské režimy, ale kvůli výrazně asymetrickým válkám a nedosaženému míru vyvolal tento přístup řadu kritiky.

2.8 Teroristické útoky v Moskvě 2002 a v Beslanu 2004

Ruské zapojení do koalice států bojujících proti mezinárodnímu terorismu mělo za následek několik teroristických útoků na území Ruské federace. Asi tím nejvýznamnějším byl teroristický útok v Moskvě 2002, kdy čečenští bojovníci zajali jako rukojmí návštěvníky divadla Dubrovka a drželi je v zajetí od 23. do 26. listopadu (Eichler- Tichý 2013: 166-169). Tento teroristický útok byl ruskými médii označován za takové ruské 11. září a znamenal zlom v bezpečnostní politice RF. Po násilném ukončení útoku ruskými speciálními jednotkami vydal Vladimir Putin pokyn k revizi dokumentu s názvem Koncepce národní bezpečnosti (Eichler- Tichý 2013: 166-169). Tato revize měla dle ministra obrany Ivanova obsahovat metody hodnocení hrozby národní bezpečnosti, zvýšit zapojení Ruska do boje proti terorismu a také zlepšit připravenost v jednání proti teroristům a jejich sponzorům. Dále měla být změněna i Vojenská doktrína a další bezpečnostní a zahraničněpolitické dokumenty podřízené KNB (Eichler- Tichý 2013: 166-169). Způsob provedení byl však těžký. Na jedné straně chystaná revize uznala důležitost vnitřních hrozeb a konfliktů, čímž nahrazovala tradiční důraz na rozsáhlé války, které konzervativní kruhy ruského generálního štábu stále považovaly za primární nebezpečí.

Navrhovaná revize Vojenské doktríny se stejně jako další strategické dokumenty výrazně zaměřila na jiné než jaderné nástroje boje proti terorismu. Na

druhou stranu se ale objevily jisté obavy týkající se nahrazení dokumentů, jež stále zdůrazňovaly spíše vojenský, nikoliv sociálně ekonomický způsob předcházení terorismu. Zároveň velký počet politických konceptů a zákonů, které měly být publikovány v důsledku teroristického útoku v Moskvě, zdůraznil vojenské a politické řešení terorismu (Eichler- Tichý 2013: 166-169). Dále si Rusko vyhrazovalo právo zaútočit na teroristy v zahraničí, což však nemohlo být provedeno prostřednictvím invaze, ale za použití přesně naváděné munice v zemích, které byly zapojeny do mezinárodního terorismu.

Další významný teroristický útok proběhl dva roky po teroristickém útoku v Moskvě. Tento útok měli opět na svědomí čečenští teroristé, kteří 1. 9. 2004 zajali více než 1000 lidí, mezi nimiž byli učitelé, rodiče a děti. Ti se nacházeli ve školní budově v Beslanu, kde probíhalo slavnostní zahájení nového školního roku. Ruské protiteroristické jednotky se pokoušely rukojmí osvobodit, ale i přesto jich teroristé zabili 400 (Eichler- Tichý 2013: 166-169). Téhož roku došlo ještě ke dvěma pádům ruských letounů, které dle ruské prokuratury měly na svědomí čečenské atentátnice, a dále se ve stanici moskevského metra odpálil sebevražedný atentátník napojený na Al-Káidu. Reakce ruské administrativy na tyto útoky byla téměř stejná jako po útoku z Moskvy 2002. Mělo dojít ke změnám v bezpečnostní politice a k revizi strategických dokumentů Ruské federace. Vojenské velení RF se vyjádřilo stejně jako v roce 2002, tedy že Rusko bude využívat preventivních útoků proti teroristickým hrozbám ze zahraničí. V. Putin dále nařídil vytvoření speciálních operativních skupin pro koordinaci protiteroristické činnosti všech bezpečnostních složek, ministerstva vnitra a ministerstva mimořádných situací (Eichler- Tichý 2013: 166-169). Tyto skupiny měly být vytvořeny v jižním federálním okruhu, kam spadá především Čečensko. Neobvyklým krokem bylo mimořádné zasedání RB OSN, kde Rusko dosáhlo uznání, které odsoudilo braní rukojmí. Dále se zde Rusku podařilo dosáhnout uznání, že intervence v Čečensku byla součástí mezinárodního boje s terorismem (Eichler- Tichý 2013: 166-169).

2.9 Rekapitulace prvního prezidentského období George W. Bushe

Toto období bylo zásadně ovlivněno teroristickými útoky z 11. září 2001. Bush tedy musel hned několik měsíců po svém zvolení přehodnotit svou zahraniční politiku. Byl nucen upustit od plánu zaměřit se primárně na domácí politiku a musel se postavit čelem hrozbě, kterou pro USA představoval terorismus. Několik měsíců po útocích, které odsoudil celý svět, přešly USA do protiútoků. Protiútok byl veden pomocí operace Trvalá svoboda, která započala válku v Afghánistánu. Je také nutné dodat, že USA měly pro tuto válku plnou podporu ze strany Ruské federace. Sám Vladimir Putin podpořil USA v boji proti mezinárodnímu terorismu, čímž se bezesporu vzájemné vztahy vylepšily. V reakci na teroristické útoky a možné další nebezpečí pro Spojené státy se začíná postupně rýsovat tzv. Bushova doktrína. Prvním impulsem pro Bushovu doktrínu byla tzv. Regime change policy, která deklarovala, že USA budou tvrdě přistupovat k zemím podporujícím terorismus a že prioritou USA v zahraniční politice se stává boj proti mezinárodnímu terorismu. Regime change policy si však vysloužila z ruské strany i negativní reakce - například bylo USA vytýkáno nadsazování hrozeb tak, aby hrozba působila nebezpečněji a aby USA mohly lépe odůvodnit své intervence. Dále byly základem pro tuto doktrínu tři Bushovy proslovy z roku 2002. Prvním byl proslov s názvem Poselství o stavu unie, dalším byl proslov na vojenské akademii ve West Point. Poslední, asi nejvýznamnější proslov pronesl Bush 8. 10. 2002 v Cincinnati. Dle řady kritiků můžeme v těchto proslovech vidět již zmiňované nadsazování hrozeb, například když se Bush zmiňoval o desetitisících džihádistů chystajících se na další útoky vůči USA. Toto nadsazování vztah s Ruskem nijak neovlivnilo, ale Bushův projev z Cincinnati, který byl zaměřen na hrozbu ze strany Al-Káidy, Saddáma Husajna a Iráku, vyvolal značné kontroverze vzhledem k tomu, že několik dní po projevu se konalo klíčové hlasování kongresu o vstupu do války s Irákem. Následně odhlasovaná operace Irácká svoboda vyvolala velké rozhořčení nejen na ruské straně, ale také u řady evropských zemí, jelikož USA do války vstoupily po unilaterálním rozhodnutí; nedbaly na rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN a postupovaly dle filozofie, kterou stanovoval dokument Národní bezpečnostní strategie z roku 2002, který spadá pod Bushovu doktrínu. Můžeme říci, že tak, jak Rusko stálo po boku USA při vstupu do války v Afghánistánu, tak při vstupu USA do války v Iráku stálo Rusko zásadně proti a unilaterální rozhodnutí Bushovy administrativy mělo velmi neblahé dopady na vzájemné vztahy. I přes

tyto problémy bylo na konci prvního volebního období Rusko ochotno dále rozvíjet spolupráci s USA. Rusko kritizovalo vstup USA do války v Iráku dle mého názoru oprávněně, protože nebyl schválen Radou bezpečnosti OSN. Na druhou stranu ale Rusko v kontextu války s terorismem téměř kopírovalo kroky, které dělaly USA, a kopírovalo zahraniční politiku USA vedenou vůči terorismu. Příkladem je tzv. Ivanovova doktrína, která vznikla jako protiklad vůči Bushově doktríně a po americkém vzoru si vyhrazovala právo na preemptivní útok proti terorismu. I přes slibný začátek, kdy po 11. září spolu obě mocnosti stály jako spojenci v boji proti terorismu, se vztahy mezi USA a Ruskem na konci prvního prezidentského období George W. Bushe zhoršily v důsledku unilaterální politiky USA a především kvůli vstupu USA do války v Iráku. Z mého pohledu udělaly USA chybu v tom, že si nezajistily podporu Rady bezpečnosti OSN pro operaci Irácká svoboda. Kdyby tak učinily, nemohlo by Rusko USA nic vyčítat a vzájemné vztahy se mohly dále zlepšovat.

3. Druhé prezidentské období George W. Bushe

Svou druhou prezidentskou přísahu složil George W. Bush 20. ledna 2005, kdy oficiálně začíná jeho druhé prezidentské období poté, co byl znovu zvolen na pozici prezidenta USA. Viceprezidentem se opět stal Dick Cheney. Hlavní změnou, která zasahuje do této práce, je zvolení nové ministryně zahraničí, kterou se stala Condoleezza Rice. Bush ve svém inauguračním projevu zdůraznil nebezpečí, které pro USA představuje terorismus. Zmínil také, že se USA staly terčem nenávisi kvůli hodnotám, které představují. Dále prohlásil: „Jsme vedeni událostmi a zdravým rozumem k jedinému závěru: Přežití svobody v naší zemi závisí stále více na úspěchu svobody v jiných zemích. Největší nadějí pro mír v našem světě je rozšíření svobody po celém světě“ (Presidency 2001). Dále zdůraznil, že otázka šíření svobody není primárně otázkou zbraní, ale pokud bude třeba, jsou USA ochotny hájit svobodu i za pomoci zbraní. V části projevu, kterou můžeme spojit s Afghánistánem a Irákem, říká, že ostatní národy mají své vlastní idee a tradice, které jim USA nechtějí brát. Spojené státy chtějí pouze pomoci najít těmto zemím cestu k vlastní svobodě (Presidency 2001). Poté, co vyjádřil snahy o prosazení demokracie ve světě, označil za primární úkol ochranu demokracie v USA. V rámci zahraniční politiky se vyjádřil

ke spojencům USA tak, že ctí vzájemné přátelství a vyzdvihl vzájemnou pomoc. Také zde zdůraznil, že spolu se spojenci Spojené státy zvítězí nad nepřáteli svobody a demokracie (Presidency 2001). V další části poděkoval spoluobčanům za to, jakou měrou pomáhají utvářet lepší svět, a zejména za to, že někteří položili životy, aby v nejtemnějších částech světa zažehli plamen demokracie. Condoleezza Rice zdůraznila, že novou politikou USA v boji proti teroru je šíření demokracie (Presidency 2001).

3.1 Válečné období v Iráku

Přes to, že George W. Bush oficiálně ukončil boje v projevu v roce 2003, tedy ještě v rámci prvního volebního období, boje stále pokračovaly i po Bushově druhém zvolení americkým prezidentem v roce 2005. Rok 2004 byl rokem velmi krutých bojů a za zlepšení situace tak považujeme 31. leden 2005, kdy si Iráčané volili svou prozatímní vládu (Eichler- Jakl 2011: 115-123). Čtyři dny po volbách v Iráku Paul Wolfowitz oznámil stažení 15 000 amerických vojáků z Iráku, což v Rusku vyvolalo jistou naději na ukončení intervence, z ruského pohledu neoprávněné (Eichler- Tichý 2013: 77-81). I přes to však Spojené státy nechávaly v Iráku dalších 135 000 mužů pro zajištění oblasti. V květnu pak vypukly nejhorší boje od začátku celé intervence. Na to reagovaly všechny státy, které tuto válku nepodporovaly, velice negativně. V roce 2006 pokračovaly krvavé boje, které směřovaly téměř k občanské válce. To mělo dopad na volby v USA, ve kterých Bushovi republikáni utrpěli porážku, přestože se distancovali od témat týkajících se Iráku. Dále v roce 2006 pokračovaly krvavé boje, které však nezabránily spojencům, aby symbolicky předali vládu nad Irákem nově zvolené vládě. Téhož roku byl po tříletém soudním procesu popraven bývalý irácký vůdce Saddám Husajn. 10. ledna prezident Bush přednesl projev, ve kterém oznámil zvýšení amerických vojáků o 21 500, a dotace 1,2 miliardy dolarů na rekonstrukci Iráku (Eichler- Jakl 2011: 115-123). Tento proslov sklidil nevoli jak od amerických občanů, tak od Ruska, kterému se nelíbilo, že Američané vyšlou do Iráku další vojáky.

Se zajímavým odůvodněním války v Iráku přišel Paul Rogers, který napsal, že hlavním záměrem války bylo zajištění kontroly nad ropnými zdroji v Perském zálivu (Rogers 2007). Své tvrzení odůvodňoval tím, že na tyto zdroje se začaly zaměřovat velmoci jako Čína a Rusko, a navíc režimy v Bagdádu a Teheránu byly považovány za nepřátelské vůči USA (Rogers 2007). Tím, jak Bush a jeho administrativa jednali, můžeme říci, že navázali na dokument s názvem Projekt nového amerického století a na hlavní myšlenky tzv. Wolfowitzovy doktríny. V rámci této politiky pak aktivně měnili svět za pomoci vojenské síly a za pomoci unilaterálních rozhodnutí konali, jak sami uznali za vhodné, a nebrali v potaz výhrady ze strany mezinárodních organizací, jiných států ani svých vlastních spojenců. V důsledku této politiky pak USA nesou veškerou zodpovědnost za válku v Iráku, za veškeré její následky a také za situaci na Blízkém východě.

Intervence do Iráku změnila bezpečnostní politiku Ruské federace. Ačkoli došlo k určité změně pohledu Ruska na USA, spolupráce mezi nimi pokračovala a Rusko mělo stále zájem na stabilních vztazích s USA. Druhou změnou byla větší orientace Ruska směrem do Evropy. Zde Rusko využilo rozporu v Severoatlantické alianci, kdy na jedné straně stály USA a Velká Británie a na straně druhé Francie, Německo a další státy, které se stavěly proti intervenci v Iráku (Eichler- Tichý 2013: 164). Dále došlo k posílení ruské bezpečnostní politiky v rámci boje proti terorismu, který vnímala jako vážnou hrozbu národní bezpečnosti. Boj proti němu byl jednou z priorit Ruské federace. Rusko oficiálně deklarovalo, že je proti válce v Iráku kvůli unilaterálnímu postupu USA, nezmiňovalo však, že s iráckou vládou Rusové podepsali ropné kontrakty ve výši 40 bilionů dolarů, což je hodně velký důvod pro to, aby se pokusili zabránit svržení tamní vlády. Nicméně se jim to nepodařilo a válka v Iráku měla velice negativní dopad na vzájemné vztahy (Eichler- Tichý 2013: 164). Unilateralismus ze strany USA v tomto případě výrazně zhoršil vzájemný vztah s Ruskem a Evropou. O to horší bylo pro USA zjištění, že se v Iráku nenašly žádné ZHN, které původně sloužili USA jako záminka pro intervenci (Chossudovsky 2005: 97; Hlaváček 2010: 198). Tím se potvrdila nesprávnost unilaterálního jednání.

3.2 Národní bezpečnostní strategie 2006

Hlavní motivací pro vznik tohoto dokumentu byla měnící se situace v Iráku. Ta se již od roku 2003 zhoršovala, až dospěla k tomu, že z impozantně vyhrané války se proměnila ve vleklou asymetrickou válku, jejíž výsledkem se stalo nekončící zhoršování situace v Iráku a nárůst počtu obětí na obou stranách, jak již bylo zmíněno v předchozí části práce. K tomu se ještě přidalo zhoršení situace v Afghánistánu. Odtud teroristé přesunuli metody boje do Iráku. Především sebevražedné atentáty, na dálku odpalované výbušné směsi a další útoky měly za následek vznik pojmu irákizace Afghánistánu a tálibánizace Iráku (Eichler 2010b: 62-63). V reakci na to začaly sílit hlasy kritiky jak z řad USA, tak z řad kritiků války v Iráku, kam spadala i Ruská federace jako jedna z hlavních zemí, která stála výslovně proti vstupu do této války. Vlna kritiky vyvolala v Bushově administrativě potřebu přehodnotit přístup k bezpečnostním hrozbám, ke spojencům a také k nástrojům bezpečnostní strategie. Toto přehodnocení se odráží ve dvou strategických dokumentech, a to v Národně bezpečnostní strategii 2006, o které pojednává tato část práce, a také v Národní obranné strategii 2008 (Eichler 2010b: 62-63).

Dokument Národní bezpečnostní strategie 2006 byl zveřejněn tři roky po oficiálním ukončení operace Irácká svoboda a jsou v něm oproti NSS 2002 prvky shody a návaznosti, ale také některé nové přístupy a pohledy. Shoda spočívá v zachování nejen vnitřní struktury dokumentu z roku 2002, ale i všech jeho tří pilířů. Pokračuje se ve využívání pojmů jako globální válka proti terorismu, preemptivní útok nebo udržování vojenské nadvlády USA. V dokumentu jsou však i některé nové přístupy, které se projeví ve třech hlavních oblastech. První je pozměnění pojetí globálního terorismu jako hlavní bezpečnostní hrozby pro Spojené státy (Eichler- Tichý 2013: 85-86). NSS 2006 představila dvou pilířovou bezpečnostní strategii, která obsahuje nejen vojenské nástroje, ale také demokratizaci těchto zemí, které jsou označeny za líheň terorismu. Zároveň se rozšiřuje pojetí hrozeb. Dokument upozorňuje na význam energetické bezpečnosti a boje proti šíření zbraní hromadného ničení. Druhým posunem je důraz na diplomacii a na podporu vnitřní přeměny režimů, které by mohly představovat hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost (Eichler- Tichý 2013: 85-86). Třetím posunem je prosazení rozšíření prostoru pro spolupráci se spojenci v NATO, s regionálními organizacemi a také s NGO, čímž USA snižují míru

unilateralismu oproti prvnímu volebnímu období (Eichler- Tichý 2013: 85-86).

Celkově NSS 2006 nepřinesla žádná zásadní přehodnocení Bushovy doktríny, ale obsahovala důležité posuny v rovině nástrojů k dosahování cílů určených na nejvyšší politické úrovni. Zmírnila upřednostnění vojenské síly a jednostranného postupu a otevřela tím cestu pro návrat k využití diplomacie a spolupráce se spojenci a s mezinárodními organizacemi. To umožňuje vylepšení vztahů po unilaterálních rozhodnutích Spojených států, po kterých se vztah s Ruskou federací výrazně zhoršil. Dále dokument naznačoval možné snížení militarismu v podání nejvyšších politických činitelů, v rámci něhož byly v minulosti přeceňovány bezpečnostní hrozby, a stejně tak i přeceňování vojenských nástrojů bezpečnostní kultury. Národní bezpečnostní strategie ještě dále přinesla zmírnění unilateralismu a otevřela možnost návratu k multilateralismu a k uznání významu spolupráce s mezinárodními organizacemi a se spojenci.

3.3 Národní obranná strategie 2008

Předchozí dokument Národní bezpečnostní strategie 2006 přinesl určité posuny v politice USA. Oproti tomu NDS 2008 pak přinesla ještě mnohem výraznější změny, jež jsou v tomto dokumentu zakotveny. Tento dokument je často označován jako tzv. Gatesova doktrína podle ministra obrany Roberta Gatese, který nahradil velmi kritizovaného D. Rumsfelda (Eichler- Tichý 2013: 86-88). Tento dokument je první, který výrazně upravuje tzv. Bushovu doktrínu. Provedené změny se projevují ve čtyřech rovinách, jimiž jsou přístup k hrozbě globálního terorismu, odklon od militarismu, posun od unilateralismu k multilateralismu a důraz na dlouhodobé preventivní působení (Eichler- Tichý 2013: 86-88). Co se týče přístupu k hrozbě globálního terorismu, hlavním bitevním polem je stále Irák a Afghánistán, čímž USA navazují na předchozí bezpečnostní strategii.

Hlavním rozdílem v tomto ohledu je tedy fakt, že NDS 2008 již vůbec nevyužívá pojem globální válka s terorismem. Tento pojem je v dokumentu nahrazen pojmem celosvětový boj proti násilné extrémistické ideologii, která usiluje o rozvrácení mezinárodního

systému (Eichler- Tichý 2013: 86-88). Změna nastala i v americké strategii k hrozbě globálního terorismu. NDS 2008 hovoří o tzv. dlouhé válce, která se bude odehrávat na více frontách a kromě vojenské roviny se zaměří na mnoho dalších aspektů. NDS 2008 lze považovat za dokument, jež stanovuje odklon od sekuritizace z let 2001-2003 a také od militaristického přístupu k bezpečnostním hrozbám dnešního světa (Eichler- Tichý 2013: 86-88). Dokument také uvádí, že dlouhodobý boj proti násilnému extrémismu není možné vyhrát v jedné rozhodující vojenské bitvě nebo kampani. Dále byl v rámci dokumentu prosazen nový cíl, který se zásadně lišil od toho dosavadního. Novým cílem se stalo prosazení mírové změny mezinárodního systému. V rámci toho se tzv. kontraproliferace měla uskutečňovat bez použití vojenské síly (Eichler- Tichý 2013: 86-88). Konkrétně tedy státům nebezpečným pro USA mělo být zabráněno vyrábět zbraně hromadného ničení diplomatickou cestou.

Velice důležitý je dále odklon od unilateralismu a od donucovací strategie. Je zcela jistě zásadní, že ve všech kapitolách dokumentu se zdůrazňuje, že USA mají postupovat společně se spojenci, partnery a s vládami a představiteli států, ve kterých budou působit. Dokument dále přichází s novým pojmem široké spektrum partnerů, který upřesňuje, že s partnery chtějí USA nejen spolupracovat, ale že jim chtějí poskytovat také všestrannou a rozsáhlou pomoc při budování jejich schopností nezbytných pro zajišťování dlouhodobé bezpečnosti (Eichler- Tichý 2013: 86-88). Dokument z pohledu ostatních států, tedy i z pohledu Ruské federace, vyznívá velmi dobře, jelikož deklaruje posun od donucovací strategie směrem k přesvědčovací strategii. Dále velmi důležitou část představuje kapitola věnovaná schopnostem a nástrojům americké bezpečnostní strategie. Tato část se považuje za nezbytný předpoklad naplnění strategických cílů USA posilováním stávajícího systému aliancí a partnerství (Eichler 2010b: 63-66). Zároveň také rozšiřuje možnosti pro strategickou spolupráci se spojenci a u některých spojenců také nevyklučuje politickou vůli a schopnost významně se podílet na různých operacích, zatímco u jiných bude postačovat omezený podíl.

Dalším důležitým pojmem v dokumentu je pojem jointness, který se vztahuje na dlouhodobé preventivní působení. Podstatou pojmu je důraz na propojené a vzájemně navazující využití všech nástrojů, které mohou a musejí být využívány v zájmu dosažení

úspěchu v dlouhé válce (Eichler 2010b: 63-66). Jointness se vysvětluje ve dvou rovinách, jimiž jsou konkrétní úkoly a instituce a organizace, které mají tyto úkoly plnit. Úkoly dlouhodobého preventivního působení jsou kromě vojenských operací také ekonomický rozvoj, budování nových institucí, nastolení právního státu, prosazení vnitřního usmíření mezi někdejšími nepřáteli, zajištění základních služeb pro obyvatelstvo, výcvik a výzbroj vojenských a policejních sil na místě zásahu, vybudování strategických komunikací, předávání civilních zkušeností (Eichler 2010b: 63-66). NSD 2008 zdůrazňuje, že při vysvětlování přístupu k institucím a organizacím bude ministerstvo obrany USA při naplňování svých cílů v zámoří dlouhodobě spolupracovat s ministerstvem zahraničních věcí, s místními vládami a státními představiteli, s partnery i se spojenci, mezinárodními organizacemi. Dalším novým výrazem v tomto dokumentu je výraz grievancies neboli křivdy. Tento pojem je spojován s preventivním působením a rozumí se pod ním nejružnější nespravedlnosti, které se objevují různě ve světě v ekonomickém, sociálním i politickém uspořádání (Eichler 2010b: 63-66). Jde tedy o skutečnosti strukturálního charakteru. NDS 2008 udává jako cíl nejprve tyto křivdy pochopit a až potom je odstraňovat, jelikož jsou velice častou příčinou vzbouřeneckých nebo teroristických aktivit. Politika napravování křiv je považovaná za způsob, jak znemožňovat, aby extremisté zneužívali těžkých podmínek, a jak bourat jejich struktury. Tím se americký přístup začíná podobat tomu evropskému, který hovoří o hlubokých příčinách nestability a o jejich nejvýraznějších příznacích a projevech.

Národní obranná strategie 2008 představuje ve všech čtyřech rovinách výrazný odklon od Bushovy doktríny, především odklon od unilateralismu a militarismu je klíčový. Jedná se tedy o odklon od nadměrného důrazu na vojenské nástroje zahraniční politiky a bezpečnostní strategie USA a na prosazování amerických strategických zájmů bez ohledu na názory a stanoviska jejich spojenců. NDS 2008 je tedy velkým posunem směrem k multilateralismu, který musí ocenit každý stát světa, jelikož to znamená, že by již nemělo ze strany USA docházet k unilaterálním intervencím, jakou byla ta do Iráku. Z pohledu vztahu s Ruskou federací je dokument opět významný především multilateralismem, který dává možnost nápravy vztahů po době, kdy USA uplatňovaly unilaterální rozhodnutí, která způsobovala velké problémy ve vzájemných vztazích.

3.4 Vyhodnocení druhého prezidentského období

Druhé prezidentské období George W. Bushe bylo zpočátku ovlivněno především rozhodnutími, která učinila Bushova administrativa během prvního funkčního období. Primárně pak pokračující válka v Iráku, která stála za zhoršením vztahu s Ruskou federací, stále více kazila vzájemné vztahy, jelikož se po úspěšném vstupu do ní změnil průběh a válku tak nebylo možné ukončit. To stále více napomáhalo zemím jako Rusko v obhajobě názoru, že USA neměly do války vstupovat, a již vůbec ne způsobem, jakým to učinily. Dokumentem Národní bezpečnostní strategie 2006 pak Bushova administrativa reaguje na vývoj války v Iráku. Dokument zdůrazňuje význam diplomacie, což můžeme brát jako odklon od unilateralismu, který stál za mnohými diplomatickými spory, jež měly za následek výrazné zhoršení vztahu s Ruskou federací. Dále dokument zdůrazňoval nutnost spolupráce s nevládními organizacemi a se spojenci. I přes to, že z dokumentu můžeme vyčíst jistý posun k multilateralismu, stále se nejednalo o žádnou zásadní změnu v politice, kterou USA vedly v daném období v rámci tzv. Bushovy doktríny. Zásadní revize této doktríny přišla až v roce 2008 s dokumentem Národní obranná strategie. V něm se USA definitivně odklání od militarismu a unilateralismu směrem k diplomatickým řešením a multilateralismu. Pojem globální války s terorismem je v dokumentu nahrazen pojmem celosvětový boj proti násilné extrémistické ideologii, která usiluje o rozvrácení mezistátního systému. Shrneme-li tento dokument, zjistíme, že znamená obrovskou změnu v zahraniční politice USA. Militantní a unilaterální politika Bushovy doktríny je nahrazena Gatesovou doktrínou, která mění způsob vedení zahraniční politiky na politiku, která je vítána všemi ostatními zeměmi světa, jelikož má být postavena na diplomacii a multilateralismu. Tento posun je zcela jistě zapříčiněn válkou v Iráku, která stála USA nejen miliardy dolarů, ale také dobré vztahy se světovými mocnostmi.

3.5 Události ovlivňující vzájemné vztahy, které nespadají pod válku s terorismem USA

Ačkoli tato práce zkoumá změny ve vztazích mezi USA a Ruskou federací způsobené zahraniční politikou USA, která byla vedena v kontextu války s terorismem, je nutné zde alespoň sepsat události, které ovlivnily vzájemný vztah těchto mocností, třebaže nezapadaly do kontextu války s terorismem. Za první událost můžeme považovat americké odstoupení od smlouvy ABM. To Bush odůvodňoval tím, že se USA nesmí nechat svazovat minulostí, ale musejí dbát na ochranu svých lidí. Putin na to reagoval proslovem, ve kterém tvrdil, že byl ochoten přijmout změny ve smlouvě a že USA nemusely takto jednostranně od dohody odstoupit (Eichler- Tichý 2013: 178). Dále však americkou vládu ujišťoval, že tím vzájemné vztahy nijak neutrpí. Velkým problémem ve vzájemných vztazích bylo rozšíření NATO dokonce na území bývalého Sovětského svazu. To Ruská federace vnímala téměř jako akt agrese, protože se tím NATO rozšiřovalo do sféry vlivu RF (Eichler- Tichý 2013: 178). Toto rozšíření znamenalo velký propad ve vzájemných vztazích Ruska s celou Severoatlantickou aliancí, tedy i se Spojenými státy. Další spor nastal, když se v roce 2004 na Ukrajině konaly prezidentské volby. V nich proti sobě stál prozápadní Juščenko a proruský Janukovyč. Druhé kolo voleb bylo zásadně ovlivněno Janukovyčovými stoupenci, a proto v něm Janukovyč vyhrál (Mlejnek 2004). Proti tomu se však odvolaly USA, EU a Kanada, a tudíž se volby konaly znovu. Naopak Vladimir Putin Janukovyčovi gratuloval ještě dříve, než byly vydány oficiální výsledky voleb. Tento konflikt měl opět neblahé následky v podobě zhoršení vzájemných americko-ruských vztahů. Z opakovaných voleb vyšel vítězně Juščenko, podporovaný USA (Mlejnek 2004).

Další významné události již spadají pod druhé prezidentské období George W. Bushe, konkrétně do roku 2006, kdy se odehrál první ruský spor s Ukrajinou ohledně dodávek plynu z Ruska do EU přes Ukrajinu (Lucas 2008: 203-205). O velký skandál se postaral přeběhlý agent KGB Litviněnko, který byl velkým kritikem Vladimíra Putina, jehož obvinil ze smrti další Putinovy kritičky Anny Politkovské, která byla zastřelena v roce 2006 (Lucas 2008:83; Dejevsky 2014). Litviněnko dále Putina obvinil z toho, že ho nechal otrávit. Litviněnko pak v listopadu 2006 na otravu zemřel (BBC 2016). Zaměříme-li se na izraelsko-palestinský konflikt, pak v celkovém shrnutí měl pozitivní dopad na vzájemné

vztahy, jelikož zde RF začala následovat politiku USA. Zatímco USA vždy podporovaly Izrael, Rusko mělo tradičně dobrý vztah s arabskými zeměmi. Rusové původně stáli na straně Palestinců, během konfliktu se však jejich vztah s Izraelci postupně zlepšoval a jejich zahraniční politika v tomto regionu postupně začala připomínat zahraniční politiku USA (Kostlánová 2010). Jedním z faktorů, který takto ruskou zahraniční politiku ovlivnil, byl fakt, že izraelský premiér Ariel Šaron podporoval tvrdou Putinovu politiku proti Čechensku (Kostlánová 2010). Bush nakonec ve spolupráci s Ruskem, evropskými zeměmi a s OSN navrhl takzvanou Cestovní mapu, což byl plán na stahování izraelských vojsk z území Palestiny, který byl vypracován skrz vzájemné ústupky obou znesvářených stran.

V rámci snahy USA o zlepšení vztahu s Evropou a Ruskem se Bush mladší postupně snažil vztahy vylepšit. V roce 2008 však tyto snahy zcela ukončil. Důvodem k tomu byl ruský vpád do Gruzie. Žádost Ukrajiny a Gruzie o vstup do NATO znamenala další propad ve vzájemných vztazích, jelikož Rusko bylo zásadně proti, zatímco Spojené státy jejich vstup do aliance podporovaly. Rusko dokonce označilo vstup Gruzie do NATO za bezpečnostní hrozbu. Dále se prohloubila propast ve vzájemných vztazích, když USA podpořily kosovské vyhlášení nezávislosti, což se Rusku nelíbilo. Někteří odborníci tvrdí, že uznání Kosova posloužilo Rusku jako záminka pro vstup do války s Gruzii o Abcházii a Jižní Osetii. Rusové použili kosovský precedens a uznali tak nezávislost Jižní Osetie a Abcházie. V reakci na válku USA a NATO pozastavily formální spolupráci s Ruskem. Ruský prezident se vyjádřil k reakcím NATO na konflikt tak, že válka posloužila jen jako záminka dostat plavidla NATO do Černého moře, a pokles ve vzájemných vztazích i nadále pokračoval.

Závěr

Zde, v závěru práce, bych chtěl odpovědět na cíle stanovené v úvodu. Hlavním cílem práce bylo sepsat jednotlivé události a zaznamenat, jak tyto události ovlivnily vztah USA s Ruskou federací. Myslím, že se mi podařilo sepsat nejvýznamnější události, které ovlivnily zahraniční politiku USA i americko-ruský vztah v kontextu války s terorismem. Průběžně jsem komentoval, jaký dopad mělo jednání Bushovy administrativy na vzájemné vztahy, a tím jsem popsal postupný vývoj těchto vztahů. Domnívám se, že se mi podařilo vystihnout, jaký dopad měly různé dokumenty nebo události. Shrnu-li obsah práce, prim ve vývoji zahraniční politiky USA a ve vztazích mezi USA a Ruskem hrála válka s terorismem, v jejímž kontextu jsem psal celou tuto práci. Teroristické útoky z 11. září zcela změnila plány, které měla Bushova administrativa. USA byly přinuceny vstoupit do války s terorismem, ve které měly zpočátku plnou podporu Ruské federace a jejího prezidenta Vladimira Putina.

V rámci války s terorismem následně USA vstoupily do války v Afghánistánu operací Trvalá svoboda, která měla podporu téměř všech velmocí včetně Ruska, které bylo ochotno do války s terorismem vyslat i vlastní vojáky. Díky kooperaci se americko-ruský vztah zlepšoval. Bohužel poté se začala naplno projevovat tzv. Bushova doktrína, kdy USA uplatňovaly unilateralismus a militarismus. Osobně si myslím, že největší chybou, kterou z pohledu vztahů USA udělaly, byl unilaterální vstup do války v Iráku, kdy nedbaly na názory ostatních mocností ani Rady OSN a vstoupily do války na vlastní pěst. Proti bylo Rusko, které mělo v oblasti své zájmy ohledně dodávek ropy, což byl podle mne hlavní důvod, proč chtěl Putin válce zabránit. To, že USA do války vstoupily bez podpory Rady bezpečnosti OSN, dalo Rusům silný argument ke kritice Spojených států, nemluvě o tom, že si Rusko poté v rámci tzv. Ivanovovy doktríny lehce ospravedlnilo preemptivní útoky, čímž kopírovalo zahraniční politiku USA.

Na lepší časy ve vzájemných vztazích se začalo blýskat až s vydáním dokumentu Národní bezpečnostní strategie 2006, která udávala odklon od militarismu a unilateralismu v zahraniční politice USA. Skutečná změna však nastala až s dokumentem Národní obranná strategie 2008, který definitivně upouští od militarismu a unilateralismu a díky tomu, že si

uvědomuje chyby z válek v Iráku a v Afghánistánu, mění zásadně směr americké zahraniční politiky, která se má dále vyvíjet pomocí spolupráce. To byl krok, který mohl zásadně vylepšit americko-ruský vztah. Bohužel krátce poté vstoupili Rusové do války v Gruzii, což způsobilo asi definitivní propad ve vývoji vzájemných vztahů za prezidenta George W. Bushe. Jako stěžejní otázku této práce jsem si stanovil určení hlavního důvodu, proč se vzájemné americko-ruské vztahy zhoršily. Z mého pohledu za problémem zhoršování vztahů stojí aplikování unilateralismu v zahraniční politice. I když v každém z uvedených konfliktů jsou i jiné problémy, jakými jsou například odlišné národní zájmy a podobně, unilateralismus bych označil jako nešťastně zvolenou politiku, co se týče vztahů celkově.

Literatura a použité zdroje

Knihy

Clarke, R. (2004). *Against All Enemies. Inside America's War on Terror* (New York: Free Press).

Clarke, R. (2005). *Strategie války proti terorismu* (Praha: Alfa publishing).

Chossudovsky, M. (2005). *America's "war on Terrorism"* (Canada: Global Research).

Eichler, J.- Tichý, L. (2013). *USA a Ruská Federace, komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

Eichler, J. (2010a). *Terorismus a války v době globalizace* (Praha: Karolinum).

Eichler, J. (2006). *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století* (Praha: Ministerstvo obrany České republiky).

Eichler, J. - Jakl, L. (2011). *11.září 2001, deset let poté* (Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku).

Feith, D. J. (2009). *War nad Decision. Inside the Pentagon at the Dawn of the War on Terrorism* (New York: HarperCollins Publishers).

Frum, D.- Perle, R.(2003). *An End to Evil. How to Win the War on Terror* (New York: Random House)

Hlaváček, P. (2010). *Atlantismus v době krize* (Plzeň: Západočeská univerzita).

Kozák, L. a kol. (2009). *Zahraniční politika USA na počátku 21. století* (Praha: Asociace pro mezinárodní vztahy).

Lucas, E. (2008). *Nová studená válka* (Praha: Mladá fronta).

Mařík, K. eds. a kol. (2011). *Doktríny mocností a nejdůležitějších aliancí na počátku 21. století* (Praha: Profesional Publishing).

Rogers, P. (2007). *Why we are losing the war on terror*. (Cambridge: Polity)

Řehák, D.- Foltin, P.- Stojar, R. (2008). *Vybrané aspekty soudobého terorismu* (Praha: Ministerstvo obrany České republiky).

Waisová, Š. (2009). *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti* (Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o.).

Odborné časopisy

Eichler, J. (2010b). Bezpečnostní a strategická kultura USA v letech 2001-2008. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 45 No. 2, s. 48-70

Hoder, L. (2009). Architekti Bushovy doktríny. Vliv neokonzervativců na vytváření zahraničněpolitické strategie George W. Bushe, *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44 , No. 2, s. 25-43

Internetové zdroje

BBC (2016). *Alexander Litvinenko: Profile of murdered Russian spy* (<http://www.bbc.com/news/uk-19647226> 28.3.2016).

Dejevsky, M. (2014). Who really did kill Russian journalist Anna Politkovskaya? *Independent.com* (<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/who-really-did-kill-russian-journalist-anna-politkovskaya-9535772.html> 28.3.2016).

Kostlánová A. (2010). Breslan, Jak posloužil Putinovi (<http://kostlanova.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=154250> 28.3.2016).

Mlejnek J. (2004). Ukrajinské volby (http://www.cdk.cz/rp_i.php?pg=clanky&cl=226 28.3.2016).

Presidency (2001). *George W. Bush* (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=25853> 28.3.2016).

The White House (2002a). President Bush Delivers Graduation Speech at West Point (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html> 28.3.2016).

The White House (2002b). President Bush Outlines Iraqi Threat (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/10/20021007-8.html> 28.3.2016).

The White House (2002c). *President Delivers State of the Union Address* (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html> 28.3.2016).

US. Department of state (2002). The National Security Strategy of the United States of America (<http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf> 28.3.2016).

Resumé

Goal of this work named US foreign policy towards Russia (during the presidencies of George W. Bush) was to write about main topics and events that had impact on relationship between USA and Russia. During writing I commented how big impact which event had. I wrote this work in context of war with terrorism, which had main impact on relationship between USA and Russia. Theme of my bachelor thesis is set in period from 2001-2009. In this period of time was president of United States George W. Bush. My Bachelor thesis should give answers on questions: How had the foreign policy between US and Russia changed from 2001 to 2009? Which events were main in progress of US foreign policy during presidency of George W. Bush. The main question I would like to answer is: What was the reason of degradation of US Russian relationship. At first the relationship between US and Russia improved. But mainly after Iraq war had the relationship degraded. In my view reason of relationship degradation is unilateral policy used by US.